

Basiskennis Aardrijkskunde

Noordhoff

Roger Baltus

4^e druk

Basiskennis aardrijkskunde

Roger Baltus

Vierde druk

Noordhoff Groningen

Ontwerp omslag: G2K Designers, Groningen/Amsterdam
Omslagillustratie: Getty Images

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan:
Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Hoger Onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB
Groningen of via het contactformulier op www.mijnnoordhoff.nl.

De informatie in deze uitgave is uitsluitend bedoeld als algemene informatie. Aan
deze informatie kunt u geen rechten of aansprakelijkheid van de auteur(s), redactie
of uitgever ontlenen.

0 / 22

© 2022 Noordhoff Uitgevers bv, Groningen/Utrecht, The Netherlands.

Deze uitgave is beschermd op grond van het auteursrecht. Wanneer u (her)gebruik wilt maken van de informatie in deze uitgave, dient u vooraf schriftelijke toestemming te verkrijgen van Noordhoff Uitgevers. Meer informatie over collectieve regelingen voor het onderwijs is te vinden op www.onderwijsauteursrecht.nl.

This publication is protected by copyright. Prior written permission of Noordhoff Uitgevers is required to (re)use the information in this publication.

ISBN 978-90-01-29916-3

ISBN 978-90-01-29915-6

NUR 133

Inhoud

Inleiding 6

1 Waar gaat het over bij aardrijkskunde? 9

- 1.1 Het schoolvak aardrijkskunde 10
- 1.2 Geografische werkwijze aanhouden 10
- 1.3 Indeling van de leerstof in drie aandachtsgebieden 13
 - [Samenvatting 16](#)
 - [Test je kennis 17](#)

2 De aarde 19

- 2.1 De aarde in het zonnestelsel 20
- 2.2 Geografische coördinaten en tijdzones 21
- 2.3 De seizoenen: zomer, herfst, winter en lente 23
- 2.4 De getijden: vloed en eb 24
- 2.5 Endogene krachten 26
- 2.6 Exogene krachten 35
 - [Samenvatting 43](#)
 - [Begrippenlijst 46](#)
 - [Test je kennis 52](#)

3 Weer, klimaat en landschappen op aarde 57

- 3.1 Het weer 58
- 3.2 Klimaat en klimaatverandering 72
- 3.3 Klimaat en ligging van de belangrijkste landschappen 77
- 3.4 Verklaring van de ligging van de landschappen 80
- 3.5 Klimaat en kenmerken van de verschillende landschappen 81
 - [Samenvatting 92](#)
 - [Begrippenlijst 95](#)
 - [Test je kennis 101](#)

4 Landschappen in Nederland 105

- 4.1 Indeling van de landschappen in Nederland 106
- 4.2 Hoog-Nederland 107
- 4.3 Laag-Nederland 114
- 4.4 Beschermde landschappen 132
 - [Samenvatting 133](#)
 - [Begrippenlijst 136](#)
 - [Test je kennis 140](#)

5 **Bevolking** 145

- 5.1 Bevolking in Nederland 146
- 5.2 Bevolking in Europa 151
- 5.3 Bevolking in de wereld 157
- 5.4 Belangrijke migraties 161
- 5.5 Cultuurgebieden en grenzen 173
 - Samenvatting 177
 - Begrippenlijst 182
 - Test je kennis 187

6 **Landbouw** 193

- 6.1 Landbouwproductie 194
- 6.2 Spreiding van de landbouw 202
- 6.3 Concurrentie in de landbouw 205
- 6.4 Natuur en milieu 206
 - Samenvatting 210
 - Begrippenlijst 212
 - Test je kennis 214

7 **Industrie** 217

- 7.1 Van ambachtelijke naar industriële productie 218
- 7.2 Factoren die de plaats van een fabriek bepalen: vestigingsfactoren 218
- 7.3 Belangrijke en veelvoorkomende fabrieken 220
- 7.4 Veranderende vestigingsfactoren 230
- 7.5 Beïnvloeding door de overheid 231
- 7.6 Bronnen van energie 232
 - Samenvatting 244
 - Begrippenlijst 247
 - Test je kennis 251

8 **Diensten** 255

- 8.1 Kenmerken van dienstverlening 256
- 8.2 Vestiging van belangrijke dienstverlenende bedrijven 258
- 8.3 Transport van goederen en personen 267
- 8.4 Globalisering 269
- 8.5 Economisch belangrijke gebieden 271
- 8.6 Invloed van diensten op het milieu 272
 - Samenvatting 274
 - Begrippenlijst 277
 - Test je kennis 279

9 **Topografie en kaartvaardigheid** 283

- 9.1 Waarom en hoe je topografische items moet kennen 284
- 9.2 Topografie van Nederland 286
- 9.3 Topografie van Europa 288

9.4 Topografie van de wereld 289

9.5 Kaartvaardigheid 292

Samenvatting 297

Test je kennis 298

10 Toelatingstoets voor de pabo 303

10.1 Toetsmatrijs 304

10.2 Opgaven bij de toets 305

Geraadpleegde en aanbevolen literatuur 308

Illustratieverantwoording 309

Register 310

Over de auteur 315

Inleiding

Het succesvolle boek *Basiskennis aardrijkskunde* is toegesneden op de toelatingstoets voor de pabo. Aspirant pabostudenten van het mbo én ook van de havo kunnen zich zo goed voorbereiden. In combinatie met *Basiskennis aardrijkskunde Werkboek* past het boek ook uitstekend bij het curriculum van het mbo, zeker daar waar het inhoudelijk moet aansluiten op de doorstroom naar de pabo.

In de vierde druk is naar aanleiding van ervaringen van docenten die lesgeven aan het mbo en aan de pabo een aantal aanpassingen gedaan. De tekst is aangescherpt en er zijn meer illustraties toegevoegd voor de noodzakelijke beeldvorming. Daarnaast zijn er realistische doorkijkjes toegevoegd die via Google-Earth bekeken kunnen worden aan de hand van een kleine vraag of een kleine opdracht. In het boek wordt ook verwezen naar opdrachten en oefeningen die in het werkboek staan zodat beide boeken goed met elkaar kunnen worden gecombineerd.

De tekst is zo geschreven, dat ook een beginner in het schoolvak aardrijkskunde de uitleg zelfstandig kan bestuderen. Docenten krijgen een uitstekend overzicht van hetgeen tijdens de les aan de orde moet komen en welke begrippen gekend en toegepast moeten worden bij de toets. Bij de beschrijving van de leerstof is gebruikgemaakt van de in juli 2014 verschenen *Handreiking Aardrijkskunde* van SLO, die nog steeds geldt als uitgangsdokument. In deze handreiking staan de kennisdomeinen beschreven. Ook Cito gebruikt dit document als richtlijn bij de constructie van opgaven. Als toetsconstructeur bij Cito weet ik uit ervaring op welke leerstof de nadruk moet worden gelegd. Bij het schrijven van dit boek is daarop geanticipeerd.

Basiskennis aardrijkskunde gaat eerst kort in op de gangbare werkwijze bij het schoolvak aardrijkskunde. Vervolgens worden de belangrijkste onderwerpen stap voor stap kort en bondig op een rijtje gezet en waar nodig voorzien van uitleg. Elk hoofdstuk wordt afgesloten met een uitgebreide samenvatting, waarin zeer beknopt nog eens alles beschreven staat wat in ieder geval voor de toelatingstoets goed gekend moet worden. In het bijbehorende *Basiskennis aardrijkskunde Werkboek* komt de leerstof nog eens in verschillende contexten aan bod om deze te verankeren in het langtermijngeheugen, eerst in de vorm van oriëntatievragen die vóór het bestuderen van de leerstof gemaakt kunnen worden. Daarna kan de leerstof verwerkt worden in de vorm van theorie- en toepassingsvragen en ten slotte in eindopdrachten. En bij het maken van de toelatingstoets voor de pabo wordt de leerstof zo beter herkend.

Op de website www.basiskennis aardrijkskunde.noordhoff.nl staan onder andere reproductievragen waarmee gecontroleerd kan worden of de losse elementen van de leerstof worden gekend. Daarnaast kan de student oefenopgaven maken die deels het karakter hebben van de opgaven die op de toelatingstoets aan de orde komen.

De leerstof van dit boek is onderverdeeld in drie hoofdthema's: *Aarde en landschap* (hoofdstuk 2, 3 en 4), *Bevolking* (hoofdstuk 5) en *Bestaansmiddelen* (hoofdstuk 6, 7 en 8). Deze drie hoofdthema's hangen met elkaar samen en vormen zo de basis van de algemeen geldende geografische indeling.

Op de middelbare school komen bij de onderbouw havo aparte schoolthema's aan de orde, die eveneens terugkomen in de toelatingstoets. Omdat deze schoolthema's in de loop der tijd kunnen wisselen komen ze in dit boek bewust niet in aparte hoofdstukken aan de orde. In plaats daarvan is de relevante leerstof ondergebracht bij de drie hoofdthema's van de geografische indeling. Het schoolthema *Arm en rijk* is ondergebracht bij hoofdstuk 5, 6, 7 en 8. *Grenzen en identiteit* vind je bij hoofdstuk 5, *Krachten der aarde* bij hoofdstuk 2, *Bronnen van energie* bij hoofdstuk 7 en *Water* bij hoofdstuk 2, 3, 4, 6 en 7. Het boek wordt afgesloten met hoofdstuk 9 over topografie en kaartlezen, en hoofdstuk 10 over de opzet van de toelatingstoets.

Ik wens je veel succes bij de bestudering van de leerstof voor het mbo en ook bij het maken van de toelatingstoets voor de pabo!

Ransdaal, maart 2022,
Roger Baltus

Equador

1

Waar gaat het over bij aardrijkskunde?

- 1.1 Het schoolvak aardrijkskunde
- 1.2 Geografische werkwijze beheersen
- 1.3 Indeling van de leerstof in drie aandachtsgebieden

In het werkboek vind je **Oriëntatievragen** bij dit hoofdstuk.

1.1 Het schoolvak aardrijkskunde

Het schoolvak aardrijkskunde gaat over de ruimtelijke spreiding van verschijnselen op aarde. Daarbij komen feiten, begrippen en basisprincipes (patronen en wetmatigheden) aan de orde.

Het schoolvak aardrijkskunde wordt vaak moeilijk gevonden. Het lijkt alsof je van alle gebieden op aarde verstand moet hebben en je er alles van moet weten. Dat is echter niet nodig. Er zijn patronen en wetmatigheden die overal terugkomen en die je in soortgelijke situaties steeds weer kunt gebruiken bij het geven van een verklaring. Zoals bij landschappen die op elkaar lijken; wat je hebt geleerd van het ene landschap kun je veelal toepassen op het andere. Het landschap van de Alpen bijvoorbeeld lijkt op dat van de Pyreneeën. In grote lijnen zie je daar soortgelijke verschijnselen en kun je veelal soortgelijke verklaringen geven. Wanneer je bij aardrijkskunde een aantal feiten, begrippen en basisprincipes kent, kun je die steeds toepassen op allerlei andere gebieden op aarde. Om ervoor te zorgen dat dit ook steeds goed lukt, is bij de beschrijving van de leerstof in dit boek rekening gehouden met twee belangrijke randvoorwaarden. Ten eerste wordt bij de aardrijkskundige inhoud steeds de geografische werkwijze aangehouden; we gaan daartoe beschrijven (en herkennen) en verklaren (en voorspellen). Ten tweede is de basisleerstof omwille van het overzicht in drie grote aandachtsgebieden ingedeeld: (aarde en) landschap, bevolking en bestaansmiddelen. De volgende twee paragrafen gaan op deze randvoorwaarden in.

In het werkboek vind je **Theorie- en Toepassingsvragen** bij deze paragraaf.

1.2 Geografische werkwijze aanhouden

Op aarde, en op delen daarvan, zijn allerlei verschijnselen te zien die met het landschap en de mensen die erin leven te maken hebben. Op een aardrijkskundige kaart kun je de spreiding van die verschijnselen weergeven. Die verschijnselen staan veelal niet op zichzelf. Ze staan bijna altijd op de een of andere manier in verband met elkaar. Om vat te krijgen op al die verschijnselen en de verbanden daartussen, moet je de geografische werkwijze aanhouden. Voor de basiskennis van aardrijkskunde is het voldoende als je kunt beschrijven (en herkennen) en verklaren (en voorspellen).

1.2.1 Beschrijven (en herkennen)

Beschrijven

Bij het beschrijven gaan we na over welk deel van de aarde we het hebben (*Waar is het?*). Het landschap op figuur 1.1 geeft een stukje weer van de Alpen in Oostenrijk. Daarnaast gaan we na welke belangrijke verschijnselen er te zien zijn (*Wat zie je?*).

In het landschap op de foto zie je dat er grote hoogteverschillen zijn (reliëf). Aan de kale rotsen bovenaan bij de bergtoppen kun je zien dat er vast gesteente voorkomt (bodem). Verder zie je aan het groen dat er planten en bomen groeien (flora). Op de bergtoppen ligt sneeuw en op sommige plaatsen zie je dat smeltwater zich een weg heeft gezocht naar beneden (water). Je kunt ook iets zeggen over het weer. Op de foto lijkt het een mooie zomerse dag te zijn, terwijl er op de bergtoppen sneeuw ligt. Het gemiddelde weer noemen we het klimaat. Wat je niet direct ziet, maar wat zeker wel

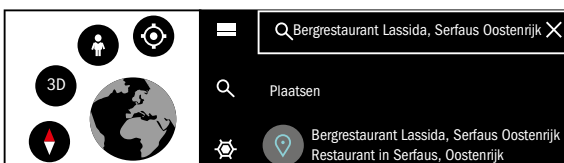
aanwezig is, zijn de dieren: vogels in de lucht, vissen in het water, dieren die over het land lopen en die in de bodem leven. Het lijkt in eerste instantie alsof het landschap door de natuur is gevormd, maar dat is slechts voor een deel waar. Er zijn ook mensen in het landschap aanwezig. Ze hebben langzaam maar zeker steeds grotere dorpen gebouwd en steeds meer wegen aangelegd. Zelfs de bergweiden en de bossen worden door de bewoners beheerd. In de winter veranderen delen van de bergweiden zelfs in uitgestrekte skigebieden. Dat verschijnsel is pas opgekomen halverwege de vorige eeuw.

FIGUUR 1.1 De Alpen in Oostenrijk bij Fiss/Serfaus

Ga naar <https://earth.google.com>

Klik op 3D en zoek naar

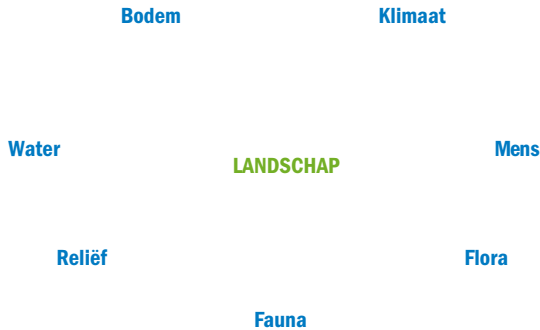

► Geniet van het adembenemende uitzicht bij Bergrestaurant Lassida op de foto's!

- Kun je de boomgrens herkennen?
- Zie je de bergweiden die in de winter bij de skipistes horen?

De dingen die we al kijkend naar de foto beschreven hebben, zijn allemaal bepalend voor het uiterlijk van het landschap. In het schema van figuur 1.2 zijn ze in algemene factoren weergegeven. Alle dingen die je nog meer ziet in dit landschap, of in andere landschappen, kun je bij een van deze factoren in het schema onderbrengen.

FIGUUR 1.2 Factoren die in het landschap te zien zijn

Herkennen

Tijdens, of in aansluiting op, het beschrijven kun je dingen gaan herkennen. Je kunt bijvoorbeeld nagaan of je een dergelijk landschap herkent van een ander voorbeeld (*Heb je dat al eens eerder gezien?*). Bijvoorbeeld in de Pyreneeën of in het Scandinavisch hooggebergte. De dingen die je daar hebt geleerd, zou je hier kunnen gebruiken bij het verklaren van de verschijnselen die we zojuist beschreven hebben. Het omgekeerde is ook mogelijk. Je kunt je ook afvragen waar je de verschijnselen die je zojuist hebt gezien ook zou kunnen zien (*Waar zie je dit nog meer?*). Het komt er dan eigenlijk op neer dat je de leerstof gaat toepassen in aansluiting op het beschrijven. Bijvoorbeeld door gebieden te vergelijken. In de praktijk wordt het beschrijven en herkennen door elkaar gedaan in plaats van na elkaar. Herkennen is dus eigenlijk een speciaal onderdeel van beschrijven, waarbij je de leerstof toepast.

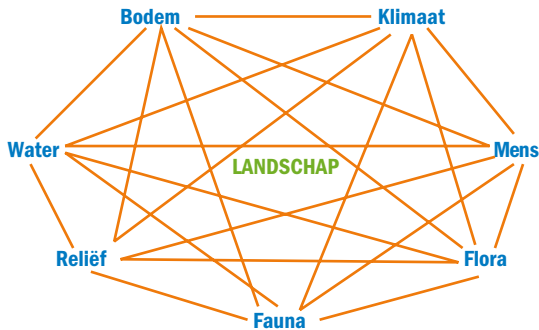
Verklaren**1.2.2 Verklaren (en voorspellen)**

Bij het verklaren gaat het erom dat je kunt aangeven waarom die verschijnselen daar te zien zijn (*Waarom daar?*). De verklaring kun je geven door een verband te leggen tussen twee of meer factoren. Je ziet bijvoorbeeld dat er boven op de bergtoppen sneeuw ligt (water). Daar waar de sneeuw blijft liggen, zal de temperatuur veelal niet boven het vriespunt uit komen. Er zijn dus grote temperatuurverschillen (klimaat). Die kun je weer in verband brengen met de grote hoogteverschillen (reliëf) in het landschap. Beneden in het dal is de temperatuur het hoogst. Naarmate je verder in hoogte stijgt, wordt het steeds kouder. Er is hier een verband tussen reliëf, temperatuur en water in het landschap waarmee we de ligging van de sneeuw in de bergen kunnen verklaren. Zo zijn er nog veel meer verschijnselen in het landschap waarbij verbanden tussen factoren een rol spelen bij de verklaring (zie figuur 1.3). Er is bijvoorbeeld ook een verband tussen mensen en het reliëf. Er wonen naar verhouding maar weinig mensen in dit landschap. Dat is ook niet verwonderlijk. Door de steile hellingen is het onder andere te gevaarlijk om overal huizen te bouwen. Bovendien zijn veel gebieden niet zo gemakkelijk en vlot bereikbaar. En in de winter kan het vooral op grote hoogte zeer koud zijn. Ook voor de landbouw is het geen ideaal landschap. Ondanks de nadelen wonen er inmiddels toch veel meer mensen dan bijvoorbeeld een eeuw geleden! Zou je daar een of meer redenen voor kunnen bedenken als verklaring?

Aansluitend op het verklaren kun je ook gaan voorspellen (Wat zal er gebeuren als...?). Bijvoorbeeld wat er zal gebeuren als je nog meer bomen op de berghellingen kapt om er skipistes aan te leggen. Het komt er dan eigenlijk op neer dat je ook weer het verband tussen verschillende factoren moet aangeven, dit keer vooruitdenkend. Voorspellen is dus eigenlijk een speciaal onderdeel van verklaren. Daarbij kun je soms ook leren van het verleden, bijvoorbeeld van de informatie uit tijd dat er nog helemaal geen skipistes op de berghellingen waren.

Voorspellen

FIGUUR 1.3 Verschijnselen bij factoren staan met elkaar in verband

In het werkboek vind je **Theorie- en Toepassingsvragen** bij deze paragraaf.

1.3 Indeling van de leerstof in drie aandachtsgebieden

Omwille van het overzicht gaan we het schema van figuur 1.3 wat uitbreiden, zie figuur 1.6. Want de schoolaardrijkskunde kun je verdelen in twee hoofdonderdelen. Het eerste gedeelte van de aardrijkskunde gaat over de natuurlijke verschijnselen in het landschap, zoals we in de vorige paragraaf hebben besproken. Dat gedeelte noemen we fysische geografie of natuurkundige aardrijkskunde. Maar de mensen spelen eveneens een bijzonder belangrijke rol in het uiterlijk van het landschap. Vandaar dat we de mensen bij aardrijkskunde nog eens apart bekijken.

Fysische geografie

Het tweede gedeelte van de schoolaardrijkskunde gaat vooral over de mensen. Dat gedeelte noemen we sociale geografie of mens-aardrijkskunde. We willen bij die mens-aardrijkskunde zicht krijgen op waar mensen wonen en hoe ze in hun bestaan voorzien.

Sociale geografie

Eenzijds kijken we dan naar de bevolking. Het gaat dan vooral om de spreiding van de bevolking en de mate waarin daarin veranderingen komen door bijvoorbeeld natuurlijke groei en migratie. Kijk bijvoorbeeld maar eens naar de spreiding van de bevolking in de Alpen in Oostenrijk. Er wonen hier naar verhouding weinig mensen. En ze wonen vooral in de dalen.

Anderzijds kijken we naar de manier waarop de mensen in het landschap proberen te voorzien in hun levensonderhoud (landbouw, industrie en diensten) en waarvoor ze dat landschap gebruiken. En ook hoe mensen het landschap en hun levensonderhoud veranderen. Je kijkt dan vooral naar de toekomst. Maar soms moet je daarvoor ook naar de ontwikkelingen in het verleden kijken.

Kijk bijvoorbeeld maar eens naar de opkomst van het toerisme in de Alpen. In de zomer en in de winter komen er toeristen naar de Alpen. In de zomer kun je er prachtig wandelen en van de vergezichten genieten, zie figuur 1.4. In de winter is het in veel gebieden nog veel drukker. Dan veranderen delen van het rustige berglandschap in spectaculaire ski-arena's, zie figuur 1.5. Lange tijd leefden de meeste Alpenbewoners van de landbouw. Maar sinds de opkomst van het massatoerisme in de jaren zestig van de vorige eeuw leven steeds meer bewoners voor een belangrijk deel van de toeristen. Ze werken bijvoorbeeld in een bedrijf dat een dienst verleent, zoals een restaurant, hotel of winkel.

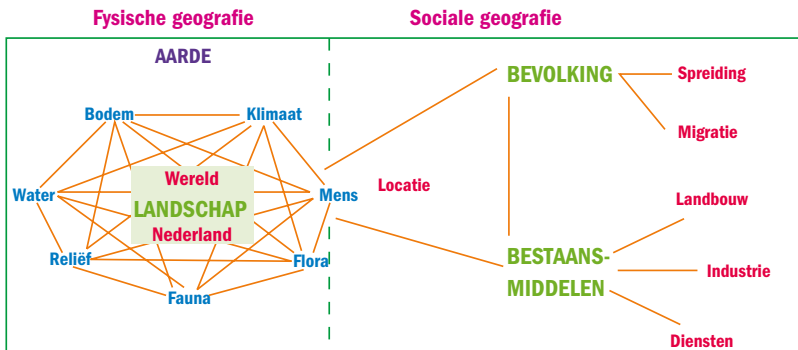
FIGUUR 1.4 Wandeltoerisme in de Alpen (Ischgl/Serfaus)

FIGUUR 1.5 Skitoerisme in de Alpen (Ischgl/Samnaun), de Alpenweiden zijn zo nooit meer stil en verlaten in de winter

FIGUUR 1.6 Geografische indeling in drie hoofdgebieden die met elkaar in verband staan

In figuur 1.6 kun je zien dat je de hele schoolaardrijkskunde kunt indelen in drie belangrijke aandachtsgebieden die met elkaar in verband staan: landschap, bevolking en bestaansmiddelen. Dit boek volgt deze algemeen geldende geografische indeling.

Alle speciale thema's uit de schoolaardrijkskunde (zoals arm en rijk, grenzen en identiteit, krachten der aarde, bronnen van energie en water) zijn in dit boek in deze geografische indeling ondergebracht.

In hoofdstuk 10 kun je lezen hoe de vaardigheden van de geografische werkwijze (zie paragraaf 1.2) en de leerstof (zie paragraaf 1.3) uiteindelijk terugkomen in de opgaven van de toets. In figuur 10.1 kun je ook zien in welk hoofdstuk een speciaal thema aan de orde komt.

In het werkboek vind je **Theorie- en Toepassingsvragen** bij deze paragraaf.

Samenvatting

1

Het schoolvak aardrijkskunde gaat over de ruimtelijke spreiding van verschijnselen op aarde. Daarbij komen feiten, begrippen en basisprincipes (patronen en wetmatigheden) aan de orde.

Om vat te krijgen op al die feiten, begrippen en basisprincipes doen we twee dingen:

- 1 We houden de geografische werkwijze aan. Voor de toelatingstoets moet je in ieder geval het volgende kunnen:
 - *beschrijven (en herkennen)*. Je kunt dan steeds de vraag stellen: Wat zie je?, Waar is dat? En waar heb je dat ook?
 - *verklaren (en voorspellen)*. Je kunt dan steeds de vragen stellen: Waarom zie je dat daar? Hoe kan het dat? En wat zal er gebeuren als?
- 2 We verdelen de hele aardrijkskunde in drie hoofdgebieden in die allemaal met elkaar samenhangen: landschap, bevolking en bestaansmiddelen (zie figuur 1.6).

Elk aardrijkskundig schoolthema is bij de hoofdingeling die in dit boek gehanteerd wordt, onder te brengen. Dit geldt ook voor de schoolthema's die in het kader van de toets apart worden genoemd:

- Arm en rijk, en Grenzen en identiteit hoort bij Bevolking.
- Krachten der aarde hoort bij Landschap (de aarde).
- Bronnen van energie is ingedeeld bij Bestaansmiddelen (industrie).
- Water komt aan de orde bij Landschap (de aarde, weer, klimaat en landschappen op aarde en landschappen in Nederland) en bij Bestaansmiddelen (landbouw, industrie en diensten).

Test je kennis

- 1.1** Waarom wordt het schoolvak aardrijkskunde vaak zo moeilijk gevonden?
- 1.2** Hoe is het bij aardrijkskunde mogelijk toch een verklaring te geven voor een verschijnsel, terwijl je er voor het eerst kennis mee maakt in een nieuwe situatie?
- 1.3** Welke twee randvoorwaarden zijn van belang om het mogelijk te maken dat je gemakkelijker kennis kunt toepassen in de schoolaardrijkskunde?
- 1.4** Bij aardrijkskunde gaan we altijd beschrijven (en herkennen) en verklaren (en voorspellen).
- a** Welke vragen kun je stellen bij het beschrijven?
 - b** Welke vraag kun je stellen bij het herkennen?
 - c** Welke vraag kun je stellen bij het verklaren?
 - d** Welke vraag kun je stellen bij het voorspellen?
- 1.5** In figuur 1.1 zie je een landschap.
- a** Noem zeven factoren die een rol spelen in een landschap en noem bij elk een voorbeeld.
 - b** Noem bij elk van deze zeven factoren een voorbeeld uit een ander landschap dan je op de foto ziet.
- 1.6** De factoren die in een landschap een rol spelen staan altijd met elkaar in verband. Noem een voorbeeld van een verband tussen de volgende factoren met betrekking tot het landschap dat je ziet in figuur 1.1 wat betreft:
- a** Reliëf en klimaat
 - b** Reliëf en mens
 - c** Klimaat en water
 - d** Flora en bodem
- 1.7** Bij aardrijkskunde maken we een indeling in drie hoofdgebieden: landschap, bevolking en bestaansmiddelen.
- a** Welke twee onderdelen onderscheiden we in dit boek bij bevolking?
 - b** Welke drie onderdelen onderscheiden we in dit boek bij bestaansmiddelen?

In het werkboek vind je **Eindopdrachten** bij dit hoofdstuk.

Doe de toets op de website. Daar vind je ook de antwoorden op de *Test je kennis*-vragen.